25.10.2017

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Lausuntopyyntö 12.10.2017
VNS 7/2017 vp Valtioneuvoston selonteko keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030

Motiva Oy:n lausunto Valtioneuvoston selonteosta keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030

Motiva kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja antaa lausunto Valtioneuvoston selonteosta keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030.

Valtioneuvoston selonteolla keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030 todetaan varmistettavan ilmastopolitiikan johdonmukaisuus ja pitkäjänteisyys. Tavoitteena on löytää kustannustehokkaita päästövähennystoimia kaikille suunnitelmaan sisältyville sektoreille.

Yleisenä havaintona on, että suunnitelmassa on listattu ja kuvattu paljon myös nykyisiä kustannustehokkaita ja vaikuttavia toimia, joiden jatkuminen yli hallituskauden ja edelleen kehittäminen on sitä pitkäjänteistä toimintaa, jota suunnitelmakin peräänkuuluttaa. Valitettavasti materiaalitehokkuuden ja kiertotalouden mahdollisuudet ilmastotavoitteiden saavuttamisessa ovat suunnitelmassa hyvin pienellä painoarvolla. Monet toimista osuvat usean ministeriön vastuualueelle, hyvänä esimerkkinä kuluttajien informaatio-ohjaus, jolle suunnitelmassa on kokonaisuudessaan ladattu suuria odotuksia. Laaja eri tahojen ja eri tasoinen yhteistyö ja yhteinen näkemys on avainasemassa vietäessä suunnitelmaa käytäntöön.

Seuraavassa poimintoja ja näkemyksiämme Valtioneuvoston selonteosta keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030 niiltä osin, kun ne liittyvät Motivan toiminta-alueisiin.

Kappale 7.2.1. Liikenne

Liikenteen päästövähenemätavoite on kunnianhimoinen. Kiitettävää on, että suunnitelmassa on todettu varattavan vuoden 2018 budjettiin rahoitusta toimenpiteiden toteuttamiseen, joskaan vastuutahoja ei ole mainittu.

Valtakunnan tason yhteistyön koordinoinnin tarvetta ja merkitystä ei suunnitelmassa juurikaan ole otettu esille. Tästä poikkeuksena on maininta liikkumisen ohjauksesta. Siitä todetaan että ns. liikkumisen ohjaus -toiminta on Suomessa organisoitu vuodesta 2010 alkaen niin, että Liikennevirasto yhdessä Motivan kanssa vastaa toiminnasta valtakunnan tasolla.

Motiva Oy
Urho Kekkosen katu 4-6 A
PL 489
00101 Helsinki

Puhelin 09 6122 5000
www.motiva.fi

Motiva Oy
Urho Kekkosen katu 4-6 A
P.O. Box 489
FI-00101 Helsinki

Tel. + 358 9 6122 5000
www.motiva.fi

Y 1629255-4 – Kotipaikka Helsinki

VAT No. FI16292554 – Domicile Helsinki

Toimenpiteissä esim. vähäpäästöisen autoilun edistämisessä ja kävelyä, pyöräilyä, joukkoliikenteen käyttöä tukevien hankkeiden priorisoinnissa informaatio-ohjaukselle, käytännössä neuvonnalla ja viestinnällä, on ladattu suuri rooli. Neuvonnan ja tiedon on oltava oikea-aikaista, helposti saatavissa olevaa, ajan-tasaista, puolueetonta ja jatkuvaa, jotta muutokset käyttäytymisessä olisivat pysyviä ja tavoiteet, esim. pyöräilyn ja kävelyn osalta 30 prosentin kasvua näiden matkojen määrissä vuoteen 2030 mennessä, toteutuu. Valtion ja kaupunkiseurujen yhteinen kävelyn ja pyöräilyn edistämisohjelmaa vuosille 2018-2022 pidämme hyvänä ajatuksena.

Julkiset hankintayksiköt ovat merkittäviä ajoneuvojen ja liikennepalvelujen hankkijoita, mutta hankintaan liittyvä energia- ja ympäristöosaaminen on varsinkin pienissä kunnissa kirjavaa. Vuodesta 2012 Motivassa toimineeseen kestävien julkisten hankintojen neuvontapalveluun tulleista neuvontapyynnöistä suurin osa on koskenut juuri ajoneuvo- ja kuljetuspalveluhankintoja. Toukokuussa 2017 tehty nykytilakartoitus osoittaa, että kyseisiä hankintoja tekevät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, ja hankinnat tehdään usein muun työn ohessa. Tarvetta on erityisesti selkeille ohjeille, esimerkeille ja työkaluille. Lisäksi neuvontapalvelun kokonaisuuteen liittyy vuoropuhelun lisääminen tilaajien ja toimittajien kesken.

Kappale 7.2.2. Maatalous

Pidämme hyvänä, että maatalouden päästöjä tarkasteltaessa ruoka- ja ruokahävikkinäkökulma on otettu vahvasti esille.

Kesällä 2016 hyväksytty periaatepäätös julkisten elintarvike- ja ruokapalveluhankintapojen vastuullisuudesta antaa hyvän pohjan hankintatapojen viemiseen kestävämpään suuntaan. Pidämme myös hyvänä, että se lisää kotimaisen terveellisen, turvallisen ja ympäristöystävällisen ruoan tarjontaa julkisissa keittiöissä.

Kuten muissakin julkisissa hankinnoissa, ruokahävikin pienentäminen mm. julkisissa keittiöissä edellyttää monien tahojen koordinoitua yhteistyötä ja mielellään valtakunnallista tietojenkeruuta, tietoja hyvistä käytännöistä ja tuloksista. Tähän työhön on panostettava ja sen jatkuvuus tulee turvata. Maaliskuussa 2017 valmistuneessa Vastuullisten elintarvikkeiden hankintaoppaassa esitetään keinoja, miten julkisilla hankinnoilla voi vaikuttaa koko ruokaketjun energia- ja materiaalitehokkuuteen ja samalla vähennetään ilmastovaikutuksia. Lisäksi esim. Motiva yhdessä EkoCentrian kanssa käynnistivät toukokuussa 2017 koko maan kattavan koulutuskiertueen vastuullisista elintarvike- ja ruokapalveluhankinnoista.

Myös kuluttajat tarvitsevat tietoa ja puolueetonta neuvontaa omien valintojen vaikutuksista ja ruokahävikistä. Kuluttajien neuvonta nousee tässäkin asiassa tärkeään rooliin.

Kannustetaan alan eri toimijoita (mm. kauppaa, teollisuutta ja ravintoloita) vapaaehtoisiin sitoumuksiin

Tässä viitattaneen usean ministeriön ja toimialaliiton yhteiseen, TEMin rahoittamaan ja Motivan johtamaan hankkeeseen vapaaehtoisen materiaalitehokkuuden sitoumustoiminnan (materiaalitehokkuussopimukset) kehittämisestä. Mukana tässä työssä ovat mm. kaupan ala ja Elintarviketeollisuus ry. Hyvä, että materiaalitehokkuus on edes ruokateeman yhteydessä otettu

selkeästi suunnitelmassa esille. Muutoin materiaalitehokkuuden rooli suunnitelmassa jää hyvin kevyeksi. Toivottavaa on, että kun keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikkasuunnitelmaa seuraavalla hallituskaudella päivitetään, olisi materiaalitehokkuus ja kiertotalous siellä vahvemmin esillä.

7.2.3. Rakennusten erillislämmitys

Kiinteistöjen energiankäytön tehostamisella on suuri merkitys energia- ja hiilidioksidipäästöjen vähentämisessä. Pidämme hyvänä, että suunnitelmassa sitoudutaan vapaaehtoisten energiatehokkuussopimuksien toimeenpanon kehittämiseen ja että informaatio-ohjausta pidetään tässäkin yhteydessä tärkeänä. Viime sopimuskaudella Kiinteistöalan energiatehokkuusssopimuksessa oli mukana 22 vuokra-asuntoyhteisö ja niiden yli 220 000 asuntoa ja 43 toimitilayritystä ja niiden 859 toimitilakiinteistöä.

Pidämme tärkeänä, että energiakatselmustoiminta, myös elinkeinoelämän puolella, jatkuu ja katselmustuet ovat mahdollisia tulevinakin vuosina elinkeinoelämän (ei suurille yrityksille) ja toimitilojen energiakatselmuksiin.

Kappale 7.2.4. Jätehuolto

Jätehuollon osuudessa ei ole otettu esille materiaalitehokkuuden, esim. teollisten symbioosien roolia ja merkitystä jätteen synnyn ehkäisyssä. Teollisissa symbiooseissa toisen yrityksen jäte tai sivuvirta pyritään käyttämään toisen yrityksen raaka-aineena ja siten osaltaan pienentämään kuormaa kaatopaikalle. Toimintaa on nykyisin yhdessätoista maakunnassa ja symbiooseissa on mukana n. 600 yritystä.

Materiaalikatselmus on erittäin kannattava yritykselle. Tulokset ovat osoittaneet, että materiaalitehokkuudella voidaan hyvin kustannustehokkaasti pienentää CO_2-päästöjä. Materiaalitehokkuuden sopimustoiminta tähtää myös materiaalien kierrätykseen ja tehhokkaampaan käyttöön, samalla myös CO_2-päästöt pienenevät.

Luku 8. Arjen ilmastopolitiikkaa – päästökehitys kulutuksen näkökulmasta

Kuluttajien käyttäytyminen ja valinnat ovat yhä vahvemmassa roolissa. Yhtenä toimenpiteenä on mainittu kansalaisten kannustaminen vähentämään omaa hiilijalanjälkeään keskimäärin 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.

Erittäin tarpeellisena näemme eri kuluttajaryhmiä ja yrityksiä palvelevan puolueettomaan tietoon perustuvan alueellisen, mutta valtakunnallisesti koordinoidun, energiatehokkuusneuvonnan toteuttamisen. Kuluttajat tarvitsevat entistä enemmän proaktiivista ja tavoittavaa, luotettavaa, ajantasaista ja puolueetonta tietoa muun muassa energian säästämisestä ja tehokkaasta käyttämisestä, uusiutuvan energian vaihtoehdoista ja käytöstä, liikkumisesta ja autoiluun liittyvistä valinnoista, ja yhä enemmän myös kulutustavaroiden – ja ruokavalintojen vaikutuksesta ilmastoon. Kuluttajien rooli muuttunee osin kuluttajasta tuottajaksi ja jopa energian varastoijaksi muuttuvilla energiamarkkinoilla. Kuluttajat joutuvat myös osaltaan osallistumaan energian tuotannon toimitusvarmuuden (tehotasapaino) varmistamiseen kysyntäjouston kautta. Koulutus ja viestintä ovat tärkeimmät keinot kysyntäjouston edistämisessä. Kuluttajien tontille osuu monen ministeriön vastuulla olevia asioita. Ministeriöiden ja niiden virastojen välille tarvitaan tiivistä yhteistyötä.

Kappale 9. Kuntien ja alueiden merkitys taakanjakosektorin päästökehityksen suunnittelussa

Kuntien ja alueiden ilmastoratkaisuilla on ratkaisevan tärkeä merkitys ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Suunnitelmassa on asiokkaasti tuotu esille erilaisten ilmastoverkostojen hyvät kokemukset ja tulokset. Kuntien kattavat Energiatehokkuussopimukset ovat tuottaneet hyviä tuloksia koko olemassaolonsa ajan vuodesta 1997 lähtien. Sopimuskaudella 2008-2016 sopimus kattoi 75 % väestömäärästä, kuntien energiatehokkuussopimuksessa oli yhteensä 117 kuntaa ja 35 kuntayhtymää. Uudelle kaudelle 2017-2025 liittyneitä on jo 48 kuntaa ja 4 kuntayhtymää (tilanne 6.10.2017). Nykyisin 35 hiilineutraalisuuteen pyrkivän kunnan Hinku-verkosto mainitaan myös hyvänä esimerkkinä tuloksekkaasta toiminnasta. Hinku-kunnilta edellytetään liittymistä energiatehokkuussopimukseen. Kahdeksan FISU-kaupunkien verkosto on edelläkävijäkuntien verkosto, joka tavoittelee hiilineutraalisuutta, jätteettömyyttä ja globaalisti kestävää kulutusta vuoteen 2050 mennessä. Motivalla on ollut keskeinen rooli energiatehokkussopimusten toimeenpanossa ja myös FISU-verkoston käytännön toimissa.

Pidämme hyvänä, että suunnitelman mukaan kuntien tavoitteelliseen ilmastotyöhön vauhdittamiseen varataan valtion vuoden 2018 talousarvioon 1 milj. määräraha. Käytännön toteutusta ja työnjakoa suunniteltaessa on hyvä pitää kustannustehokkuus yhtenä toimeenpanon kriteerinä. Hyvien käytäntöjen jakaminen, hankintakäytännöt ja neuvonta ovat kustannustehokkainta valtakunnallisesti johdettuna. Näin vältytään päällekkäiseltä työtä ja kustannustehottomuudelta.

Luku 10. Julkiset hankinnat

Julkinen sektori hankkii tavaroita ja palveluja vuosittain noin 35 miljardilla €. Määrä on noin 16 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Toteutuneista hankinnoista ei kuitenkaan ole kattavaa seurantaa eikä hankintojen vaikutuksesta ilmastoon ole tietoa. Kattava seuranta ja vaikutusten arviointi tulisi saada pikaisesti käyntiin ja sille resurssit, jotta vaikuttavuutta ja tuloksia voitaisiin luotettavasti osoittaa.

Kestävien hankintojen pullonkaulana on kestäviä julkisia hankintoja koskevan strategisen näkemyksen ja tavoitteiden puute sekä suoranainen osaamisen puute. Pidämme hyvänä ajatuksena ”yhden luukun mallia” kestävien ja innovatiivisten hankintojen vauhdittamiseksi. Tämän osaamisverkoston suunnitteluhan on jo käynnissä TEMin johdolla ja tavoitteena on saada toiminta käyntiin vuoden 2018 alusta alkaen. Motiva on tehnyt julkisten hankintojen neuvontatyötä jo vuodesta 2008 ja olemme mukana myös kestävien innovatiivisten julkisten hankintojen osaamisverkoston toiminnan suunnittelussa.

Pidämme hyvänä myös ehdotusta kokeilla GreenDeal-mallia edelläkävijäkuntien ja ministeriöiden välillä.

Julkisille hankinnoille asetetut tavoitteet edellyttävät myös ajattelutavan muutosta - ei osteta tuotetta tai palvelua, vaan tuloksia ja vaikuttavuutta.

Lopuksi

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikkasuunnitelman toimenpiteiden avainsanoja ovat vaikuttavuus, pitkäjänteisyys ja kustannustehokkuus. Monia suunnitelmassa kuvattuja toimia toteutetaan jo nykyisin ja niitä kehitetään edelleen (esim. energiatehokkuussopimukset, energiakatselmukset, liikkumisen ohjaus, kuluttajaneuvonta, julkisten hankintojen neuvontapalvelu, jne.). Pidämme tärkeänä, että toimenpiteiden toteutukselle, sekä jo nykyisin toteutettaville että uusille toimille, varmistetaan jatkuminen myös seuraavalla hallituskaudella. Monet toimista ollakseen kustannustehokkaita edellyttävät valtakunnallista koordinoimista ja siihen olisi varattava myös resursseja.

Sipilän hallitusohjelman yhtenä kärkihankkeena on Kokeileva Suomi ja kokeilukulttuurin juuruttaminen. Käytännön työkaluja on Kokeilunpaikka.fi, joka taipuu monenlaiseen hankkeiden ideointiin ja kokeiluihin. Tämä mahdollisuus ja Sitran luoma vaikuttavuusinvestointimalli kannattaa pitää mielessä, kun lähdetään hakemaan uudenlaisella tavalla ratkaisuja myös ilmastokysymyksiin.

Motivan kokemus, osaaminen ja kattavat verkostot sekä valtion hallinnon, kuntien, yritysten että kuluttajien kanssa antavat erinomaisen pohjan valtion sidosyksikkönä viedä kustannustehokkaasti ja vaikuttavasti käytäntöön strategisia linjauksia kuten keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikkasuunnitelmaa ja energia- ja ilmastostrategiaa. Kehitämme myös jatkuvasti osaamistamme ja toimintatapojamme näihin vastaamiseksi. Strategiamme mukaisesti olemme vauhdittamassa kestävää muutosta- vaikuttavasti ja intohimolla.

Helsingissä 25.10.2017

Motiva Oy

toimitusjohtaja